

which involves not only providing assistance to victims but also conducting educational campaigns that foster changes in societal perceptions of gender roles and violence.

Therefore, researching the issues of domestic violence and gender-based violence during the Russo-Ukrainian war is extremely relevant, as it allows for a deeper understanding of the profound social, economic, and cultural consequences of the conflict. These studies contribute to developing effective strategies for combating violence, ensuring human rights, and restoring social stability in the post-conflict period.

Literature:

1. The legal world of the Russian-Ukrainian war: Ukraine's victories in international courts. Ukrinform. 07/24/2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3888571-uridicnij-vimir-rosijskoukrainskoi-vijni-peremogi-ukraini-v-miznarodnih-sudah.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-24>

СУДОВИЙ (ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ) ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Короед Сергій Олександрович

доктор юридичних наук, професор,

в.о. президента,

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

Проблема домашнього насильства та питання протидії цьому, з огляду на статистику рівня зростання кількості випадків таких порушень (особливо з боку військових [1]), залишається актуальною та періодично обговорюється в межах тематичних конференцій і круглих столів як представниками виконавчої [2], так й судової влади [3], а також в науковій літературі [4]. Як наголосив голова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Б.Гулько, психологічне навантаження спричинене війною, через яке страждає все суспільство, особливо позначається на внутрішньосімейних стосунках, у яких діти є найбільш вразливими [3]. З огляду на чинне законодавство щодо протидії домашньому насильству, до органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання

та протидії домашньому насильству, належать зокрема суди. При цьому суди мають перевіряти, чи відбувалося домашнє насильство щодо дитини або за її присутності, під час розгляду будь-якого сімейного спору, в якому хтось із учасників посилається на факти вчинення домашнього насильства [5], а не лише при розгляді заяв про видачу обмежувального припису.

Серед чотирьох спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належить, зокрема, обмежувальний припис стосовно кривдника (Закон України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, далі – Закон). Як роз’яснив Верховний Суд, реалізація обмежувального припису передбачена як в межах ЦПК України (ч. 8 ст. 26 Закону), так і в межах КПК України (ч. 10 ст. 26 Закону). Обмежувальний припис, передбачений КПК України є інструментом додаткового захисту постраждалого учасника кримінального провадження, завдання якого відповідно до ст. 2 КПК України є значно ширшими, а кінцева мета – не тимчасовий захід перестороги, а вирішення питання відповідальності винної особи. Тобто в межах кримінального провадження обмежувальний припис визначений лише як супутній інструмент захисту права – кінцевим завданням судового процесу, в межах якого він може бути застосований, є покарання винної особи. Метою ж реалізації обмежувального припису в межах ЦПК України є саме реалізація тимчасової перестороги, тимчасового заходу захисту на підставі оцінки ризиків здійснення домашнього насильства або його повторення. Разом з тим, обставини, встановлені у межах кримінального провадження щодо злочину, пов’язаного із домашнім насильством, які мають значення для вирішення питання про застосування обмежувального припису в межах цивільного процесу, якщо це питання не вирішене у межах відповідного кримінального процесу, можуть бути враховані цивільним судом відповідно до умов ЦПК України [6]. Верховний Суд також роз’яснив, що обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених у КУпАП та КК України), а є тимчасовим заходом, виконуючим захисну та запобіжну функцію і направленим на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків, передбачених вищезазначеним законом, до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях [7].

Заявниками в таких справах, у випадку вчинення домашнього насильства щодо дитини, є батьки та інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітній брат, сестра), орган опіки та піклування. В судовій практиці також зустрічаються випадки

звернення до суду адвоката в інтересах неповнолітнього на підставі доручення для надання безоплатної вторинної правової допомоги [8].

Верховний Суд роз'яснив, що докази, які додають до заяви, мають стосуватись місця вчинення домашнього насильства, ризиків безпеки постраждалої особи, вірогідність продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, тобто докази мають стосуватись обґрунтованих побоювань з приводу того, що особа (кривдник) здатний вдатися до небезпечних проявів домашнього насильства у будь-якому його вигляді – психологічному, фізичному, економічному, тощо. Це можуть бути докази застосування психологічного насильства, приниження гідності, жорстокого поводження з боку заінтересованої особи до заявника, катування, нелюдського поводження, що передбачає спричинення сильних фізичних та душевних страждань, тривалість та системність протиправної поведінки кривдника та докази того, що останній не усвідомлює серйозності негативних наслідків своїх дій, продовжує агресивні дії по відношенню до заявника, не бажає змінювати свою поведінку, а тому існує ризик продовження кривдником таких дій, а отже і необхідність застосування обмежувального припису є обґрунтованими. В якості доказів до заяви можуть додаватись, зокрема, протокол про адміністративне правопорушення, складений уповноваженою особою органів Національної поліції; терміновий заборонювальний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції; обмежувальний припис, винесений судом у кримінальному провадженні; інші документи, які засвідчують факт насильства; витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Саме по собі звернення заявника до органів поліції, служби у справах дітей та внесення відомостей про кримінальні провадження до ЄРДР не є належними доказами на підтвердження факту вчинення домашнього насильства при розгляді заяви у порядку цивільного судочинства [9]. В якості доказів можуть надаватись скріншоти повідомлень з мобільних застосунків (месенджерів). При цьому Верховний Суд зазначив, що електронні докази у вигляді смс-повідомлень, листування у месенджерах та записів телефонних розмов на підтвердження фактів вчинення психологічного насильства повинні враховуватись судом для всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи [10; 11].

Водночас судова практика свідчить, що є ряд випадків, коли в якості доказів домашнього насильства і, як наслідок, підстав необхідності застосування обмежувального припису, заявники посилаються на тривалі конфлікти між сторонами в сфері сімейних відносин, зокрема конфлікти на побутовому ґрунті, конфлікти з приводу виховання та

утримання дитини, вчинення перешкод у спілкуванні з дитиною, ненадання добровільної матеріальної допомоги, конфлікти з приводу користування жилим приміщенням тощо. Такі обставини свідчать про існування між сторонами (учасниками конфлікту) іншого спору цивільно-правового характеру в сфері сімейних чи цивільних відносин. У зв'язку з цим, в таких випадках виникає питання щодо підстав застосування судами, при розгляді заяв про видачу обмежувального припису, норми ч. 6 ст. 294 ЦПК України, згідно з якою якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах. Крім того, у зв'язку із нещодавніми змінами у ст. 111 Сімейного кодексу України, внесеними згідно із Законом № 4073-IX від 20.11.2024, якими заборонено суду вживати заходи щодо примирення подружжя якщо один із подружжя вчинив домашнє насильство, на практиці можуть виникати ситуації штучного ініціювання одним із подружжя справи про видачу обмежуваного припису з метою створення преюдиції для справи про розірвання шлюбу.

Література:

1. В Україні цього року рівень домашнього насильства зріс на 14 % – Клименко. *Онлайн-медіа “Укрінформ”*, 21.06.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3877231-v-ukraini-cogo-roku-riven-domasnogo-nasilstva-zris-na-14-klimenko.html>

2. Оцінка ризиків, корекційні програми, розвиток спеціалізованих служб: Мінсоцполітики впроваджує нові підходи для протидії домашньому насильству. *Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України*. 28.11.2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24249.html>

3. Питання щодо захисту дітей від домашнього насильства особливо актуальне під час війни. *Офіційний веб-сайт Верховного Суду*. 20.10.2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1496637>

4. Валєєв Р. Г. Позиції верховного суду з проблемних аспектів судової практики у сфері протидії домашньому насильству. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. Вип. 1 (105). С. 60–75. DOI: <https://doi.org/10.33766/2786-9156.105.60-75>

5. Постанова Верховного Суду від 22 червня 2022 року, судова справа № 757/33742/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104921880>

6. Постанова Верховного Суду від 22 лютого 2023 року, судова справа № 531/352/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109995317>

7. Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 року, судова справа № 756/3859/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84092340>

8. Постанова Верховного Суду 31 липня 2023 року, судова справа № 390/1457/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112545869>

9. Постанова Верховного Суду від 9 червня 2022 року, судова справа № 216/4309/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104896742>

10. Постанова Верховного Суду від 28 грудня 2022 року, судова справа № 553/244/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108260447>

11. Постанова Верховного Суду 13 липня 2020 року, судова справа № 753/10840/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-25>

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У ПЕРІОД ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Кушнір Дар'я Михайлівна

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри юридичних дисциплін,

Сумська філія Харківського національного університету

внутрішніх справ

м. Суми, Україна

В умовах війни проблема домашнього насильства набуває особливої гостроти, що підтверджується як емпіричними дослідженнями, так і статистичними даними правоохоронних органів та міжнародних організацій.

Наукова спільнота, зокрема правознавці, соціологи та психологи, звертає увагу на такі ключові фактори, що сприяють зростанню насильства в сім'ї під час воєнного стану. По-перше, психологічний стан осіб, які безпосередньо або опосередковано залучені до бойових дій, значно погіршується через посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та підвищений рівень агресії. По-друге, складна економічна